

- LAINEN, PÄIVI 2007: *Suomi tiellä sivistyskieleksi. Suomenkielisen maantieteen sanaston kehittyminen ja kehittäminen 1800-luvulla*. Turku: Turun yliopisto.
- NUOLIJÄRVI, PIIRKKO 2018: Finnish for special purposes. Terminology work in Finland. – John Humbley, Gerhard Budin & Christer Laurén (toim.), *Languages for special purposes. An international handbook* s. 225–233. Berlin: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110228014-010>.
- PITKÄNEN, KAARINA 2008: *Suomi tieteen kieleksi. Elias Lönnrotin termistön kehittäjänä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1164. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PITKÄNEN-HEIKKILÄ, KAARINA 2018: Tiedesanan suomentamisesta otettavat normit. Eläintaksonomisen sanaston kehittämisestä 1800-luvulla ja 2000-luvulla. – *Virittäjä* 122 (4) s. 523–560. <https://doi.org/10.23982/vir.57006>.
- LAUERMA, PETRI 2021: Heliuksesta Ahlmaniin. 1800-luvun kirjakielen tulleen sanaston vakiintumisesta Martti Rapolan sanakokoelman valossa. – *Virittäjä* 125 (3) s. 404–425. <https://doi.org/10.23982/vir.77171>.
- SAARINEN, SIRKKA 2022: Mari. – Marianne Bakró-Nagy, Johanna Laakso & Elena Skribnik (toim.), *The Oxford guide to Uralic languages* s. 432–470. Oxford: Oxford University Press.

Euroopan selkokielet esittäytyvät

Camilla Lindholm & Ulla Vanhatalo (toim.): *Handbook of Easy Languages in Europe*. Berlin: Frank & Timme 2021. 660 s. ISBN 978-3-7329-0771-7.

Camilla Lindholmin ja Ulla Vanhatalon vuonna 2021 toimittama englanninkielinen *Handbook of Easy Languages in Europe* on kattava kokoomateos, jonka kirjoittamiseen on osallistunut yli 50 selkokielen asiantuntijaa 21 Euroopan maasta. Teos on osa Frank & Timmen vuodesta 2019 lähtien julkaisemaa kirjasarjaa Easy – Plain – Accessible. Tämä Silvia Hansen-Schirran ja Christiane Maaßin toimittama kirjasarja käsittelee saavutettavaa viestintää ja sisältää nyt jo yhteensä 14 julkaisua, joista puolet on julkaistu saksaksi ja puolet englanniksi. *Handbook of Easy Languages in Europe* on sarjan kahdeksas julkaisu ja samalla en-

simmäinen, joka tarjoaa yleiskatsauksen Euroopan selkokielen tilanteesta.

Teoksessa mukana ovat selkokieli-tutkijoiden ja -asiantuntijoiden tekemät esittelyt Alankomaista, Belgiasta, Espanjasta, Italiasta, Islannista, Itävallasta, Kroatiasta, Latviasta, Liettuasta, Norjasta, Portugalista, Puolasta, Ruotsista, Saksasta, Sloveniasta, Suomesta, Sveitsistä, Tšekistä, Unkarista, Venäjältä ja Yhdistyneestä kuningaskunnasta. Jotkin Euroopan maat ovat siis jääneet teoksesta pois, mikä selittyy osittain sillä, että selkokielen kehittäminen ei ole vielä kaikissa Euroopan maissa riittävän pitkällä. Ranska ei ole teoksessa mukana, mikä on harmillista, sillä olisi ollut erittäin mielenkiintoista perehtyä selkoranskan eli FALC:n (ransk. *facile à lire et à comprendre*) historiaan ja ominaisuuksiin. FALC on kuitenkin teoksessa mukana Belgian ja Sveitsin ranskaa

käsittelevissä osioissa, joiden kautta siihen voi tutustua edes hieman. Pohjoismaiden viisikosta puuttuu valitettavasti Tanska, Suomen naapurimaista taas Viro. Jos kuitenkin otetaan huomioon, että kyseessä on laatuaan ensimmäinen Euroopan eri maiden selkokieliä esittelevä teos, on kielivalikoima erittäin onnistuneesti koottu.

Selkokieli ja selkeä yleiskieli

Teoksessa *selkokieli* (engl. *Easy Language*) määritellään yleiskielestä mukailluksi kielen muodoksi, jonka tarkoituksena on olla helpommin luettava ja ymmärrettävä. Tähän tavoitteeseen pyritään yksinkertaistamalla yleiskielen sanastoa ja rakennetta. Selkokieli on tarkoitettu ihmisille, joilla on vaikeuksia ymmärtää yleiskieltä. Selkokieli on saavutettavan viestinnän ja varsinkin kognitiivisen saavutettavuuden keskeinen työkalu. Kielikohtaisia selkokieliä ovat esimerkiksi selkosuomi, selkoespanja ja selkopuola. Teoksen johdannossa käsitellään perusteellisesti selkokielen, selkeän yleiskielen (engl. *Plain Language*) ja yleiskielen (engl. *Standard Language*) välisiä eroja. Selkeällä yleiskielellä tarkoitetaan ensisijaisesti virkakieltä, jota kaikkien on helppo ja nopea ymmärtää. Selkokielen ja selkeän yleiskielen erojen esille tuominen on erittäin tarpeellista ja tärkeää, sillä nämä käsitteet ovat keskenään hyvin läheisiä ja niitä saatetaan helposti käyttää toistensa tilalla.

Teoksen rakenne

Teoksen toimittajien kirjoittamassa johdannossa käydään läpi selkokielen käsite, selkokielen asema eurooppalaisessa yhteiskunnassa, selkokielen kohderyhmät sekä selkokielen tutkimuksen kansainvälistymisen tarve. Jokainen luku käsittelee yhtä Euroopan maata. Maakohtaiset luvut ovat kirjoittaneet kunkin maan selkokieliasiantuntijat. Suomesta teok-

sessä kertoo joulukuussa 2022 puhutusta selkokielestä väitellyt Selkokeskuksen kehittämisspäällikkö Leela Laura Leskelä (ks. Leskelä 2022).

Teoksen jokainen luku noudattelee samaa rakennetta. Luvun johdannossa kerrotaan yleistietoa maasta ja sen kielen tai kielten tilanteesta ja esitetään arvio selkokieltä tarvitsevien määrästä. Sen jälkeen seuraa katsaus selkokielen historiaan ja nykytilanteeseen sekä tietoa selkokielen kohderyhmistä ja selkokielen käyttöön liittyvistä ohjeistuksista. Lopuksi kerrotaan selkokielen soveltamisesta käytännössä sekä mahdollisista selkokielen koulutusta ja tutkimusta tarjoavista tahoista ja tehdään katsaus selkokielen tulevaisuudennäkymiin kyseisessä maassa. Jokaisen luvun loppuun on sijoitettu lyhyt yleiskielinen teksti sekä siitä selkomukautettu esimerkkiversio luvun sisällöstä. Tämä on mainio idea, jonka avulla lukija saa konkreettisen käsityksen siitä, miltä selkokieli eri maissa näyttää. Koska teos on varsin laaja ja kattava, varsinkin painettua kirjaa lukiessa teoksen lopussa oleva asiasana-hakemisto olisi ollut hyödyllinen lisä.

Eri maita koskevien lukujen yhdenmukaisesta rakenteesta huolimatta jokaisen maan selkokielen tarina on vahvasti omaleimainen. Tämä johtuu sekä eri kirjoittajien omista tavoista käsitellä aihetta että maakohtaisista ja näin ainutlaatuisista selkokieleen vaikuttavista tekijöistä. Teoksen yksi kiinnostavimpia oivalluksia onkin, että jo pelkästään Euroopassa selkokielellä on useita toisistaan varsin poikkeavia lähtökohtia ja kehityskulkuja. Monissa maissa se, miten selkokieltä kehitetään, on tiukasti yhteydessä selkeän yleiskielen asemaan, ja selkokielestä on mahdotonta puhua mainitsematta samalla selkeää yleiskieltä. Voisi jopa sanoa, että teoksen nimi on sen vuoksi hieman harhaanjohtava, sillä todellisuudessa monien maiden kohdalla teos kertoo selkokielen lisäksi myös paljon selkeästä yleiskielestä.

Voikin siis hyvällä syyllä todeta, että vaikka teoksen johdannossa esitetään selkokielelle selkeä määritelmä, tulee teosta pidemmälle lukiessa selväksi, että ei ole olemassa yhtä yhdenlaista ja kaikkialla samanlaista selkokieltä. Selkokielellä on jokaisessa maassa oma, erityislaatuinen historiansa ja kehityskulkunsa, ja sitä tulee lähestyä kunkin maan omista lähtökohdista.

Selkokieliä kirjo

Teoksen parasta antia on se, että sen kautta pääsee tutustumaan eri maiden selkokieliä vahvuksiin, joista haluaisin tässä nostaa muutaman esille. Esimerkiksi Espanjassa on kehitetty vuonna 2018 maailman ensimmäinen selkokielen standardi, selkoespanjan standardi UNE 153101:2018 EX, ja vuonna 2017 maailman ensimmäinen selkokielineen sanakirja, espanjankielinen *Diccionario fácil*. Kroatiassa puolestaan selkokielen kehitys on liittynyt erityisesti lukihäiriön tutkimiseen, ja siellä onkin kehitetty lukihäiriötä helpottava kirjainlaji OmoType. Itävaltaa koskevassa luvussa puolestaan kerrotaan, kuinka selkokieliä palveluja tuottava organisaatio atempo on kehittänyt capito-askelmallin, jonka mukaan teksti tarjotaan kolmella eri selkokielen tasolla, joista lukija saa valita itselleen sopivan. Toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa, Saksassa selkosaksan asema on varsin vahva johtuen siitä, että siellä oikeudesta selkokieleen on säädetty useissa laeissa, kuten esimerkiksi saavutettavan informaatioteknologian asetuksessa *Barrierefreie-Informationstechnik-Verordnung* (BITV 2.0). Teosta lukiessa käy myös ilmi Ruotsin merkittävä asema selkokieliä kehityksessä koko Euroopassa: maailmanlaajuisen kirjastoalan kattojärjestön IFLA:n (International Federation of Library Associations) laatimat ohjeet selkokieliselle materiaalille (IFLA 1997) perustuvat ruotsalaisen Centrum

för Lättlästningin osaamiseen. Useampi Euroopan maa onkin sittemmin soveltanut juuri IFLA:n ohjeita omien selkokielien koskevien ohjeistustensa laatimisessa.

Eri maiden väliset erot näkyvät myös siinä, kenelle selkokieli on tarkoitettu. Useissa maissa selkokieli on ensisijaisesti tarkoitettu henkilöille, joilla on esimerkiksi kehitysvamma tai oppimisvaikeuksia. Sen sijaan esimerkiksi Islannissa selkoislanti on tarkoitettu ensisijaisesti maahanmuuttajille. Suomessa selkokielitä tarvitsevat on jaettu kolmeen ryhmään: ihmiset, joilla on synnynnäinen ja elämänkestoinen tarve selkokielelle, kuten kehitysvammaiset tai autismikirjon henkilöt; ihmiset, joiden kielelliset taidot ovat heikentyneet esimerkiksi sairauden tai onnettomuuden takia sekä ihmiset, joilla on tilapäinen tarve selkokielelle, kuten suomea toisena kielenä puhuvat tai viittomakieliset. Teoksen johdannossa pohditaan kuitenkin, pitäisikö selkokielen olla tarjolla kaikille halukkaille. Esimerkkinä mainitaan Porin Satasairaala, jossa yleiskielisiä potilasohjeita ei halunnut enää kukaan siinä vaiheessa, kun ne olivat saatavilla selkokielellä. Kysymys siitä, kuka tarvitsee selkokieltä, on monimutkainen, ja näkemyksiä löytyy useita. Tärkeintä on kuitenkin varmistaa, että selkokieli on saatavilla kaikille niille, jotka sitä kaipaavat.

Katsaus tulevaisuuteen

Handbook of Easy Languages in Europe toimii tilannekatsauksena selkokieliä tilasta Euroopassa vuonna 2020. Lindholm ja Vanhatalo mainitsevat johdannossa, että suunnitteilla on julkaista vastaavan kaltainen kokoomateos jälleen vuonna 2030. Selkokielen tutkimuksen kannalta olisikin hyvin tärkeää, että uusi kokoomateos myös toteutuisi. Toivottavasti seuraavaan teokseen olisi mahdollista saada mukaan myös sellaisia maita, jotka tällä kertaa eivät olleet mukana. Jatkossa tarvitsemme päivitettyä tie-

toa, jotta voimme seurata miten selkokielet kehittyvät eri puolilla Eurooppaa ja muuallakin maailmassa.

Yhteiskunnan kaikkien osa-alueiden digitalisoituessa kognitiivisella saavutettavuudella, ja siten myös selkokielellä, on yhä keskeisempi rooli. Teoksessa mainitaan, että EU:ssa astui vuonna 2019 voimaan laki digitaalisten palveluiden tarjoamisesta. Laki koskee julkisia palveluita sekä osaa yksityisistä ja kolmannen sektorin organisaatioista, joiden pitää noudattaa verkkosisällön saavutettavuusohjeita (W3C 2019). Teoksen mukaan lain henki edellyttäisi selkokielelle suurempaa roolia, mutta valitettavasti selkokieltä ei mainita suoranaisesti laissa, eivätkä verkkosisällön saavutettavuusohjeet huomioi kognitiivista saavutettavuutta läheskään riittävästi. Tämän puutteen paikkaamiseksi saavutettavuusohjeiden rinnalle onkin julkaistu erillinen liite (W3C 2021), joka käsittelee pelkästään kognitiivista saavutettavuutta, mutta se ei valitettavasti ole osa normatiivisia ohjeita. Olisi kuitenkin äärimmäisen tärkeää, että selkokielen tuomat mahdollisuudet ymmärrettäisiin ja että sen käytöstä tulisi esimerkiksi Suomessakin osa lainsäädäntöä samaan tapaan kuin se Saksassa jo on.

Kattava kokoomateos

Handbook of Easy Languages in Europe sisältää runsaasti tietoa. Monet selkokielen tutkijat ovatkin varmasti jo ehtineet tutustua tähän teokseen viimeisten kahden vuoden aikana, ja suosittelen sitä jatkossakin kaikille selkokielestä kiinnostuneille ja sitä tutkiville. Teoksesta voi etsiä esimerkiksi maakohtaista tietoa tai verrata selkokielen piirteitä eri Euroopan maissa. Teos antaa arvokasta tietoa myös suomi toisena kielenä -tutkijoille, käännöstieteilijöille, viestintätieteilijöille, selkeän yleiskielen tutkijoille sekä muiden eurooppalaisten kielten tutkijoille. Yleistajuisena teos sopii myös opiskeli-

joille vaikkapa kurssikirjaksi. Myös muita aloja edustavat lukijat voivat hyötyä teoksesta. Esimerkiksi vammaistutkimuksesta kiinnostuneet voivat tässä teoksessa tutustua siihen, miten saavutettavaa viestintää on YK:n vammaissopimuksen ratifiointin myötä pyritty toteuttamaan Euroopan eri maissa.

PIA KARASJÄRVI
etunimi.sukunimi@uwasa.fi

Kirjoittaja on viestintätieteiden väitöskirjantutkija Vaasan yliopistolla. Hän tutkii verkkosisällön saavutettavuusohjeita, kognitiivista saavutettavuutta ja käyttäjien osallisuutta saavutettavuusprojekteissa.

Lähteet

- BITV 2.0 2011: Verordnung zur Schaffung barrierefreier Informationstechnik nach dem Behindertengleichstellungsgesetz (Barrierefreie-Informationstechnik-Verordnung – BITV 2.0) https://www.gesetze-im-internet.de/bitv_2_0/BjNR184300011.html (28.11.2023)
- IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) 1997: Guidelines for easy-to-read materials. Toim. Bror Tronbacke. IFLA Professional Reports 54. The Hague: IFLA Headquarters.
- LESKELÄ, LEEALaura 2022: *Selkopuhetta! Puhuttu selkokieli kehitysvammaisten henkilöiden ja ammattilaisten vuorovaikutuksessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-9515187642>.
- W3C 2019: Verkkosisällön saavutettavuusohjeet (WCAG) 2.1. <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-fi/> (27.10.2023).
- 2021: Making content usable for people with cognitive and learning disabilities. <https://www.w3.org/TR/coga-usable/> (27.10.2023).